

УДК 342.92

DOI: 10.36550/2522-9230-2021-10-70-74

Гресько Олег Романович,

здобувач Науково-дослідного інституту публічного права

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ ЯК СУБ'ЄКТІВ ВЗАЄМОДІЇ З ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

Статтю присвячено аналізу загальнотеоретичних аспектів визначення адміністративно-правового статусу адміністративних судів як суб'єктів взаємодії з органами публічного адміністрування. Основою проведеного дослідження стали сучасні наукові напрацювання із досліджуваної тематики, а також чинне національне законодавство. У статті розкрито категорію «статус». Проаналізовано сутність правового статусу як одного із різновидів загального статусу суб'єкта (особи, органу тощо). Проаналізовано наукові підходи до адміністративно-правового статусу. Визначено сучасний адміністративно-правовий статус адміністративних судів в Україні.

Зроблено висновок, що адміністративно-правовий статус адміністративних судів – це визначений нормами адміністративного права правовий статус адміністративних судів, який складається із сукупності елементів, визначальне місце серед яких посідає інстанційна та територіальна юрисдикція щодо розгляду публічно-правових спорів, одною із сторін яких виступає орган публічної влади.

З'ясовано, що серед особливостей адміністративно-правового статусу адміністративних судів як суб'єктів взаємодії з органами публічного адміністрування варто виділити: 1) не містить традиційного розподілу елементів на права, свободи та обов'язки, а респондується виключно компетенцією, що знаходить свій вияв у відповідній юрисдикції; 2) адміністративна юрисдикція, згідно чинного законодавства, диференціюється на інституційну та територіальну; 3) регламентується не лише матеріальними, але й процесуальними нормами права; 4) розглядає справи адміністративної юрисдикції, в яких органи публічного адміністрування можуть виступати однією із сторін, при цьому адміністративні суди можуть взаємодіяти з цими органами й поза судовим процесом.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус, адміністративні суди, правовий статус, взаємодія, органи публічного адміністрування, статус.

Gresko O. FEATURES OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL STATUS OF ADMINISTRATIVE COURTS AS SUBJECTS OF INTERACTION WITH PUBLIC ADMINISTRATION AUTHORITIES

The article is devoted to the analysis of general theoretical aspects of determining the administrative and legal status of administrative courts as subjects of interaction with public administration bodies. The basis of the study were modern scientific developments on the subject, as well as current national legislation. The article reveals the category of "status". The essence of the legal status as one of the varieties of the general status of the subject (person, authority, etc.) is analyzed. Scientific approaches to the administrative and legal status are analyzed. The current administrative and legal status of administrative courts in Ukraine is determined.

It is concluded that the administrative and legal status of administrative courts is the legal status of administrative courts determined by the norms of administrative law, which consists of a set of elements, the determining factor among which is instance and territorial jurisdiction for public law disputes, one of the parties of which is a public authorities.

It was found that among the features of the administrative and legal status of administrative courts as subjects of interaction with public administration authorities should be noted: 1) does not contain the traditional division of elements into rights, freedoms, responsibilities, and is answered only by the competence in the relevant jurisdiction; 2) administrative jurisdiction, according to current legislation, is differentiated into institutional and territorial; 3) is regulated not only by substantive but also by procedural rules of law; 4) consider cases of administrative jurisdiction, in which public administration authorities may act as one of the parties, and administrative courts may interact with these bodies outside the court process.

Key words: administrative and legal status, administrative courts, legal status, interaction, authorities of public administration, status.

Постановка проблеми. Одним із важливих елементів аналізу суб'єктів взаємодії в рамках адміністративного права виступає необхідність визначення правового статусу суб'єктів такої взаємодії. Дійсно, без якісного законодавчого закріплення правового, у тому числі й адміністративно-правового статусу, адміністративних судів неможливо визначити їх роль та значення як суб'єктів взаємодії з органами публічного адміністрування. Насамперед, означена взаємодія обумовлена метою належного забезпечення прав фізичних та юридичних осіб у публічно-правових спорах, тобто у справах адміністративної юрисдикції. За таких умов питання визначення адміністративно-правового статусу адміністративних судів характеризується актуальністю та доцільністю наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженнями особливостей адміністративно-правового статусу адміністративних судів займалися такі фахівці з теорії держави і права, а також адміністративного права як В. Авер'янов, К. Бабенко, В. Бевзенко, В. Галуцько, Ю. Гридасов, А. Іванищук, С. Короед, А. Неугодніков, В. Олефір, Н. Олефіренко, О. Скакун та інші. Однак, в контексті адміністративно-правового забезпечення взаємодії правовий статус вищевказаних суб'єктів не був

предметом наукових досліджень.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі чинної нормативно-правової бази та сучасних наукових напрацювань вітчизняних вчених визначити особливості адміністративно-правового статусу адміністративних судів як суб'єктів взаємодії з органами публічного адміністрування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для досягнення поставленої мети вбачається поетапне розкриття наступних елементів дослідження, серед яких: по-перше, розкриття такої категорії як «статус»; по-друге, аналіз сутності правового статусу як одного із різновидів загального статусу суб'єкта (особи, органу тощо); по-третє, аналіз наукових підходів до адміністративно-правового статусу; по-четверте, визначення сучасного адміністративно-правового статусу адміністративних судів в Україні. Вважаємо, що дослідження означених складових дозволить у повній мірі визначити особливості адміністративно-правового статусу адміністративних судів як суб'єктів взаємодії з органами публічного адміністрування.

Першочергово зазначимо, що слово «статус» латинського походження й дослівно означає «стан» (або ж «положення»). Так, Великий юридичний словник статус визначає як положення, стан чого-небудь або будь-кого [1, с. 578]. Разом з цим, у Юридичній енциклопедії під статусом розуміється правове становище, яке включає в себе сукупність прав та обов'язків фізичної або юридичної особи [2, с. 626]. З огляду на вказане можна стверджувати, що статус є фундаментальною категорією, через яку розкривають становище певного суб'єкта (перш за все – фізичну або юридичну особу), який, відповідно, наділений певним обсягом прав та обов'язків. За такої постановки питання «статус», як загальна категорія, певним чином трансформується у «правовий статус», тим самим набуваючи ознак, характерних правовим категоріям.

У свою чергу, правовий статус, згідно поглядів О. Скакун, являє собою закріплені у нормативно-правових актах і гарантовані державою права, свободи та обов'язки, а також відповідальність, згідно яких індивід як суб'єкт права координує свою поведінку в соціумі [3, с. 59]. Проаналізуємо зазначене тлумачення. По-перше, з означеного випливає, що авторка правовий статус трансферує на індивідів, тим самим залишаючи поза увагою суб'єктів публічної влади, в тому числі й адміністративні суди, які, згідно положень філософських наукових вчень не являються індивідами з діалектичної точки зору. По-друге, не цілком зрозумілою видається позиція стосовно того, що означений індивід «координує свою поведінку». Академічний тлумачний словник української мови фактично синонімізує категорії «координувати» та «узгоджувати» [4, с. 278]. Тобто, залишається відкритим питанням стосовно кого або чого індивід має узгоджувати свою поведінку. Насамперед, це можуть бути встановлені правила поведінки, визначені нормами права. Окрім того, це також може бути поведінка інших індивідів (або ж, у широкому значенні – суб'єктів загалом). По-третє, у вищенаведеній дефініції мова йде про соціум (суспільство), у той час як правовий статус безпосередньо пов'язаний з конкретною державою. Дійсно, правове становище знаходить своє вираження у нормах права, які закріплюються у відповідних статтях нормативно-правових актів, прийнятих уповноваженими органами певної країни. До того ж, правовий статус суб'єкта в різних країнах значно відрізнятиметься один від одного.

Разом з цим, автори підручника «Теорія держави і права. Академічний курс» визначають, що правовий статус – це система законодавчо встановлених та гарантованих державою прав, свобод, законних інтересів та обов'язків суб'єкта суспільних відносин [5, с. 365]. Тобто, у даному варіанті дефініції правового статусу більш чітко та логічно простежується взаємозв'язок між безпосереднім правовим статусом суб'єкта та державою.

Окремо заслуговують на увагу наукові позиції відповідно правового статусу А. Панчишина, який наголошує, що правовий статус є самостійною категорією, яка характеризується такими ознаками:

1. Правовий статус має універсальний характер, оскільки поширюється на всіх суб'єктів.
2. Відображає особливості особи та держави як учасників суспільних відносин та ступінь їх характер їх взаємодії.
3. Права та свободи, що складають основу статусу, не можуть реалізуватись без інших його компонентів, а саме – обов'язків та відповідальності.
4. Ця категорія забезпечує системність прав, свобод та обов'язків.
5. Елементи структури правового статусу є взаємозалежними та взаємодіючими.
6. Правовий статус характеризується відносною стабільністю [6, с. 96].

Отже, з урахуванням вищезазначеного можна зробити висновок, що ключовими елементами правового статусу будь-якого суб'єкта виступають сукупність його прав та обов'язків, які знаходяться своє закріплення в відповідних правових нормах. При цьому, ведучи мову про правовий статус органів публічної влади, у тому числі й судові органи, до яких належать й адміністративні суди, доцільно зазначити, що вказані права та обов'язки визначаються крізь призму повноважень та компетенції конкретного органу публічної влади. Тобто, з цього випливає, що правовий статус адміністративних судів виступає сукупністю законодавчо закріплених повноважень вказаних судових органів, що визначають їх роль та місце в загальній національній судовій системі.

Різновидом правового статусу виступає адміністративно-правовий статус, який

характеризується певною специфікою та притаманними йому особливостями. Зупинимось на наукових поглядах відносно означеної правової категорії. Так, Н. Вітрук визначає, що адміністративно-правовий статус – це сукупність прав, обов'язків та законних інтересів [7, с. 147]. На нашу думку вказане визначення є досить узагальненим та не розкриває особливості адміністративно-правового статусу. У загальному вигляді означена дефініція у повній мірі відповідає категорії «правовий статус», що, як наслідок, нівелює розмежування правового та адміністративно-правового статусу.

Більш доцільне тлумачення адміністративно-правового статусу пропонує С. Стеценко, розуміючи під ним сукупність прав, обов'язків та гарантій їх реалізації, закріплених у нормах адміністративного права [8, с. 92]. Майже ідентичне визначення наводить і Т. Коломоєць, відзначаючи, що адміністративно-правовий статус – це сукупність суб'єктивних прав і обов'язків закріплених нормами адміністративного права за певним органом [9, с. 64]. Як бачимо, авторка адміністративно-правовим статусом наділяє не всіх суб'єктів права, а лише державні органи. Означене трактування в повній мірі задовольняє потреби нашого наукового дослідження, адже адміністративні суди (як сукупність відповідних судових органів) виступають органами публічної влади.

Звертаючись до наукових визначень адміністративно-правового статусу адміністративних судів вбачаємо за доцільне навести позицію Н. Олєфіренко, яка під ним розуміє логічну систему взаємопов'язаних, взаємообумовлених та взаємодоповнюючих елементів, що характеризують його з точки зору призначення, предметних і функціональних повноважень та особливостей здійснення правосуддя у сфері державного управління [10, с. 152]. Ми погоджуємось із вказаною позицією, однак, у контексті дослідження адміністративно-правового статусу адміністративних судів як суб'єктів взаємодії з органами публічного адміністрування, вважаємо за доцільне врахувати позиції законодавця відносно повноважень означених специфічних органів судової влади.

За таких обставин вбачається за доцільне перейти до безпосереднього аналізу адміністративно-правового статусу адміністративних судів, визначеного чинним законодавством. Так, означений статус досліджуваних суб'єктів регламентований, насамперед, Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII та Кодексом адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV.

У свою чергу, види адміністративних судів, склад, структура та їх повноваження визначені ч. 3 ст. 21, ч. 4 ст. 22, ч. 3 ст. 26 та ч.ч.2-5 ст. 37 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII. Зокрема, адміністративні суди поділяються на місцеві, апеляційні та Касаційний адміністративний суд. Місцеві адміністративні суди – це, насамперед, окружні адміністративні суди, а також інші суди, визначені процесуальним законодавством, які розглядають адміністративні справи, тобто справи адміністративної юрисдикції. Апеляційні адміністративні суди розглядають адміністративні справи й утворюються у відповідних апеляційних округах. У свою чергу, Касаційний адміністративний суд входить до складу Верховного суду. У Касаційному адміністративному суді обов'язково створюються окремі палати для розгляду справ щодо: 1) податків, зборів та інших обов'язкових платежів; 2) захисту соціальних прав; 3) виборчого процесу та референдуму, а також захисту політичних прав громадян [11].

Ведучи мову про адміністративно-правовий статус адміністративних судів неможливо залишити поза увагою питання його повноважень та компетенції, адже означені елементи виступають фундаментом фактично будь-якого адміністративно-правового статусу органу публічної влади. Разом з цим, варто зазначити, що компетенція адміністративних судів на законодавчому рівні розкривається крізь призму їх юрисдикції.

Так, категорія «юрисдикція» (лат. *jurisdictio*, від *jus (juris)* - право + *dico* - проголошую) має декілька трактувань: по-перше, це компетенція судових органів щодо розгляду цивільних, адміністративних та інших справ; коло справ, які даний суд має право розглядати і вирішувати; по-друге, коло питань, що відносяться до ведення держави або державної установи [2]. Таким чином, ключовим елементом адміністративно-правового статусу адміністративних судів виступає їх юрисдикція, що має бути чітко регламентована на законодавчому рівні.

У цьому контексті доцільно акцентувати на тому, що законодавством визначений вичерпний перелік справ, на які поширюється юрисдикція адміністративних судів. Так, ст. 19 Кодексом адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV регламентована юрисдикція адміністративних судів, яка поширюється на справи у публічно-правових спорах, зокрема:

1) спорах фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи індивідуальних актів), дій чи бездіяльності, крім випадків, коли для розгляду таких спорів законом встановлено інший порядок судового провадження;

2) спорах з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби;

3) спорах між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих повноважень;

4) спорах, що виникають з приводу укладання, виконання, припинення, скасування чи визнання нечинними адміністративних договорів;

5) за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, коли право звернення до суду для вирішення публічно-правового спору надано такому суб'єкту законом;

б) спорах щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму;

7) спорах фізичних чи юридичних осіб із розпорядником публічної інформації щодо оскарження його рішень, дій чи бездіяльності у частині доступу до публічної інформації;

8) спорах щодо вилучення або примусового відчуження майна для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності [13];

9) спорах щодо оскарження рішень атестаційних, конкурсних, медико-соціальних експертних комісій та інших подібних органів, рішення яких є обов'язковими для органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших осіб;

10) спорах щодо формування складу державних органів, органів місцевого самоврядування, обрання, призначення, звільнення їх посадових осіб;

11) спорах фізичних чи юридичних осіб щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності державного замовника у правовідносинах, що виникли на підставі Закону України «Про оборонні закупівлі», крім спорів, пов'язаних із укладенням державного контракту (договору) про закупівлю з переможцем спрощених торгів із застосуванням електронної системи закупівель та спрощеного відбору без застосування електронної системи закупівель, а також зміною, розірванням і виконанням державних контрактів (договорів) про закупівлю;

12) спорах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів охорони державного кордону у справах про правопорушення, передбачені Законом України «Про відповідальність перевізників під час здійснення міжнародних пасажирських перевезень»;

13) спорах щодо оскарження рішень Національної комісії з реабілітації у правовідносинах, що виникли на підставі Закону України «Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років»;

14) спорах із суб'єктами владних повноважень з приводу проведення аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства;

15) спорах, що виникають у зв'язку з оголошенням, проведенням та/або визначенням результатів конкурсу з визначення приватного партнера та концесійного конкурсу [13].

Разом із цим, на законодавчому рівні відбувається інституційна та територіальна диференціація юрисдикції адміністративних судів на території України, у залежності від чого залежить й обсяг відповідної компетенції конкретного адміністративного суду.

Отже, адміністративні суди наділені досить вагомим обсягом повноважень щодо розгляду спорів, які носять публічно-правовий характер, що й визначає специфіку та особливості адміністративно-правового статусу адміністративних судів, на відміну від інших елементів судової системи.

Висновки. Таким чином, із урахуванням всього вищевикладеного можна зробити висновок, що адміністративно-правовий статус адміністративних судів – це визначений нормами адміністративного права правовий статус адміністративних судів, який складається із сукупності елементів, визначальне місце серед яких посідає інстанційна та територіальна юрисдикція щодо розгляду публічно-правових спорів, одною із сторін яких виступає орган публічної влади.

Серед особливостей адміністративно-правового статусу адміністративних судів як суб'єктів взаємодії з органами публічного адміністрування варто виділити:

1) не містить традиційного розподілу елементів на права, свободи та обов'язки, а респондується виключно компетенцією, що знаходить свій вияв у відповідній юрисдикції;

2) адміністративна юрисдикція, згідно чинного законодавства, диференціюється на інституційну та територіальну;

3) регламентується не лише матеріальними, але й процесуальними нормами права;

4) розглядає справи адміністративної юрисдикції, в яких органи публічного адміністрування можуть виступати однією із сторін, при цьому адміністративні суди можуть взаємодіяти з цими органами й поза судовим процесом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Большой юридический словарь ; под ред. А. Я. Сухарева, В. Е. Крутских. 2-е изд., перераб. и доп. М.: ИНФРА-М, 2003. 704 с.

2. Юридична енциклопедія: в 6 т. ; редкол.: Ю.С. Шемшученко (гол. ред.) та ін. К.: Українська енциклопедія, Т. 5: П-С. 2003. 736 с.

3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. 2-ге вид. К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. 520 с.

4. Словник української мови: в 11 томах. Том 4, 1973. 840 с.

5. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник; О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. К.: Юрінком Інтер, 2008. 688 с.

6. Панчишин А. В. Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус». *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 95-98.
7. Витрук Н. В. Основы теории правового положения личности в социалистическом обществе. М., 1979. 229 с.
8. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : Навчальний посібник. К.: Атіка, 2007. 624 с.
9. Коломоєць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч. К: Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
10. Олєфіренко Н. Адміністративно-правовий статус адміністративного суду в Україні. *Слово національної школи суддів України*. 2013. № 3 (4). С. 152–155.
11. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. Відомості Верховної Ради. 2016. № 31. Ст.545.
12. Офіційна довідкова інформація, ЛІГА: ЗАКОН від 23.05.2007, «Юрисдикція». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/TS001849?an=2&scop=0&fcop=295>
13. Кодекс адміністративного судочинства України: Кодекс України; Кодекс, Закон від 06.07.2005 № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35-36. № 37. Ст.446.

REFERENCES:

1. Sukharev, A. Ya., & Krutskykh, V. E. (2003). *Bolshoi yurydycheskyi slovar*. [Big law dictionary]. М.: YNFRA-M [in Russian].
2. Shemshuchenko, Yu.S. (Ed.). (2003). *Iurydychna entsyklopediia*. [Legal encyclopedia]. К.: Ukrainska entsyklopediia [in Ukrainian].
3. Skakun, O. F. (2011). *Teoriia derzhavy i prava: pidruchnyk*. [Theory of State and Law: textbook]. К.: Alerta; TsUL [in Ukrainian].
4. *Slovnnyk ukrainskoi movy: v 11 tomakh*. (1973). [Dictionary of the Ukrainian language] [in Ukrainian].
5. Zaichuk, O. V., & Onishchenko, N. M. (2008). *Teoriia derzhavy i prava. Akademichnyi kurs: pidruchnyk*. [Theory of State and Law. Academic course: textbook]. К.: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
6. Panchyshyn, A. V. (2010). *Poniattia, oznaky ta struktura katehorii «pravovyi status»*. [The concept, characteristics and structure of the category "legal status"]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, 2, 95-98. [in Ukrainian].
7. Vytruk, N. V. (1979). *Osnovy teoryu pravovoho polozhenia lychnosti v sotsyalystychem obshchestve*. [Fundamentals of the theory of the legal status of the individual in a socialist society]. Moskva [in Russian].
8. Stetsenko, S. H. (2007). *Administratyvne pravo Ukrainy : Navchalnyi posibnyk*. [Administrative law of Ukraine: textbook]. К.: Atika [in Ukrainian].
9. Kolomoiets, T.O. (2011). *Administratyvne pravo Ukrainy. Akademichnyi kurs: pidruch*. [Administrative law of Ukraine. Academic course: textbook]. К: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
10. Olefirenko, N. (2013). *Administratyvno-pravovyi status administratyvnoho sudu v Ukraini*. [Administrative and legal status of the administrative court in Ukraine]. *Slovo natsionalnoi shkoly suddiv Ukrainy*, 3 (4), 152–155. [in Ukrainian].
11. *Pro sudoustrii i status suddiv: Zakon Ukrainy № 1402-VIII*. (2016, June 02). [On the Judiciary and the Status of Judges]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady*, 31, 545. [in Ukrainian].
12. *Ofitsiina dovidkova informatsiia, LIGA: ZAKON*. (2007). [Official background information]. «Iurydytsiia». Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/TS001849?an=2&scop=0&fcop=295> [in Ukrainian].
13. *Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy № 2747-IV*. (2005, July 06). [Code of Administrative Procedure of Ukraine: Code of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 35-37, 446 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 14.04.2021

УДК 342.95

DOI: 10.36550/2522-9230-2021-10-74-79

Махаринець Дмитро Євгенійович,
здобувач Науково-дослідний інститут публічного права

ЮРИСДИКЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Просуваючись шляхом європейської інтеграції, Україна здійснює державотворення та розбудову громадянського суспільства на основі концепції орієнтованості на людину, впроваджуючи сучасні підходи до визначення ролі держави та її органів у житті людини та її розвитку. пересічний громадянин. Одним із напрямків запроваджених реформ є сфера

Випуск 10. 2021